

Joggyakorlat

ERDŐS ISTVÁN*

Eltérő bírói vélemények megjelenése a Kúria gyakorlatában

Collision of Judicial Opinions in the Practice of the Curia

ABSZTRAKT

E cikk a Kúria 2/2022. JEH számú jogegységi határozatát vizsgálja meg, különös tekintettel a jogegységet célzó határozatban megjelenő, eltérő véleményekre. Az elemzés célja, hogy rámutasson, a határozatban megfogalmazott, a rendelkező részhez kapcsolódó különvélemények és a többségi vélemény között fennálló különbségek hogyan gyakorolnak hatást a joggyakorlat alakulására. A cikk alapfeltevése, hogy a nehéz jogi esetekben a bírói álláspontok közti különbség oka a bírák eltérő elméleti meggyőződése. Megfigyelhető ugyanis, hogy másképpen érvel és értelmez jogszabályokat két olyan jogalkalmazó, akik egymástól eltérő felfogást vallanak magukénak olyan kardinalis kérdésekben, mint a jog fogalma vagy a jog célja. A cikk a kvalitatív esetelemzés módszerét alkalmazva a döntés indokolásában megjelenő érveket vizsgálja.

Kulcsszavak: bírói véleményeltérés, jogegységi határozat, esetelemzés, egészségügyi szolgáltató kártérítési felelőssége

ABSTRACT

This article examines the 2/2022 JEH Unity Decision of the Curia from the perspective of divergent theoretical and dogmatical views expressed in minority opinions. The case study compares the dissenting opinions and the majority opinion of the judges and aims at demonstrating the fact that theoretical disagreement between judges has a huge impact on legal practice and on the issue of how judges decide cases. The hypothesis of the article is that – in hard legal cases – the reason for the differing opinions is the different theoretical convictions of judges. It seems evident that two legal practitioners, who have different views on cardinal issues of law, such as the concept or the purpose of law, interpret legal norms differently. Using the method of qualitative case analysis, the article analyses the arguments appearing in the justification of the decision.

* Dr. Erdős István PhD-hallgató, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományok Doktori Iskola.
E-mail: stevenerdos@gmail.com.

Keywords: *dissenting opinion of judges, uniformity decision, case study, tort liability of health care institutions*

A különvéleményeket tartalmazó bírósági határozatok okkal tartanak számot nagy érdeklődésre. Nem csupán, mert jogi kuriózumok, hanem egyrészt előfordulhat, hogy egy különvélemény meghatározóbb a jogfejlődés szempontjából, mint a többségi álláspont, másrészt, a különvélemények és a többségi vélemény összehasonlítása választ nyújthat arra a kérdésre, hogy miképpen fejtenek ki azok gyakorlati hatást általában a jog természetére, vagy az alkalmazott jogterületre vonatkozó elméleti véleményeltérések a joggyakorlat alakulására – e cikk szempontjából ez utóbbi kérdés az, amely kulcsfontosságú.¹ A nehéz jogi esetekben a helyes és helytelen döntés dichotómiájának lehetséges alternatíváját kínálja az az elmélet, amely szerint a jogi véleménykülönbség – amely tetten érhető a bírói fórumok által hozott eltérő határozatokban, vagy különvélemények és párhuzamos indokolások szövegeiben – nem annak az eredménye, hogy egyik vagy másik érvelés téves, hibás logikai dedukcióval jut következtetésekhez.

Ha nem tévesen levont jogi következtetések vezetnek például egy különvéleményt író bírót arra, hogy jogi álláspontja mellett az azzal ellenkező érvek ismeretében is kitartson, akkor mi vagy mely indokok lehetnek e véleménykülönbség okai? Természetesen számos lehetséges megfejtés és magyarázat kínálkozik. A véleménykülönbség oka lehet legitim vagy nem legitim ok, különösen jogi vagy jogon kívüli érv. Az egyik a lehetséges okok közül az, hogy eltérő dogmatikai, elméleti, jogelméleti vagy filozófiai alapon állnak az egymástól eltérő véleményt megfogalmazó jogalkalmazók, és e különbség teremti meg az álláspontjaik közti ellentmondás okát.

Amennyiben valóban találhatunk olyan véleménykülönbségeket, amelyek oka eltérő elméleti alapvetések ütközése – azaz eltérő vélemények arról, hogy mi a jog, mi annak célja vagy feladata, hogyan értelmezzük a bírói szerepeket egy alkotmányos demokráciában, milyen a jó jogértelmezés –, felvetődik a kérdés, hogy milyen módszerrel vizsgálhatjuk, elemezhetjük, hogyan tapasztalhatjuk meg azokat. Magától adódik a válasz, hogy az adott határozat indokolásának tartalmaznia kell azon jogi érveket, amelyek a döntés alapjául szolgáltak, így az indokolások elemzése, összevetése, és az azokban található jogi érvek feltárása alkalmas módszer lehet a fenti feltételezés – miszerint a véleménykülönbség oka lehet az, hogy eltérő elméleti alapon állnak a véleményalkotók – vizsgálatára. E cikk módszertani részében kitérek az ezzel kapcsolatos limitációkra is, előljáróban érdemes leszögezni, hogy kétséges, hogy az indokolás minden – akár jogi, akár nem jogi – érvet és döntési indokot tartalmaz.²

¹ Lásd például a szükségességi-arányossági teszt körvonalazódását a magyar alkotmánybírósági gyakorlatban, amelynek alapjait Sólyom László 2/1990. (II. 18.) AB-határozathoz fűzött különvéleménye fektette le. Erre mutat rá többek között: POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán: Az alapjogi teszt újrafogalmazása. *Jogtudományi Közöny*, 2014/1, 23–34.

² A jogi realizmus többek közt arra mutat rá, hogy nem nyilvános, a határozatokban meg nem jelenő, jogon kívüli tényezők is befolyásolják a bírói döntést. Lásd például: PRIEL, Dan: Law Is What the Judge Had for Breakfast: A Brief History of an Unpalatable Idea, *Buffalo Law Review*, 2020/68, 899.

A nehéz jogi esetek – amelyekben a fent tárgyalt véleménykülönbségekre okkal számíthatunk – kiválasztása nem egyszerű feladat. Itt érdemes utalni rá, hogy a nehéz jogi eset kifejezés az angolszász jogtudományból, pontosabban *Ronald Dworkin* jogtudóstól kölcsönzött fordulat – megjegyezve, hogy e kérdéskör már *Dworkin* előtt is foglalkoztatta a jogtudományt –, amely kapcsán így óhatatlanul is felmerül a kérdés, hogy a kontinentális jogtudomány számára mennyire alkalmazható.³ E kérdést bővebben a hipotézist kifejtő részben taglalom, azonban megjegyzem, hogy vitán felül áll, hogy a kontinentális, hazai gyakorlatban is található olyan összetett eseteket, amelyekben a tételes jogi rendelkezések nem adnak egyértelmű útmutatást, és a jogalkalmazók közt egymástól eltérő – de észszerű, azaz nem igazolhatatlan – vélemények alakulnak ki a megfelelő jogértelmezésről.⁴

A Kúria – illetve korábban a Legfelsőbb Bíróság – feladata a jogegység biztosítása, amely azt jelenti, hogy a nehéz esetek – de legalábbis az azokban megjelenő jogi kérdések – jelentős része a Kúria által hozott határozatokban megjelenik. A jogegységi határozatoknak pedig éppen az a funkciójuk, hogy olyan kérdéseket rendezzenek, amelyekben nincs egységes bírói gyakorlat. Így a jogegységi határozatok, illetve a jogegységi határozat hatályú jogegységi panasz határozatok különösen alkalmasak lehetnek arra, hogy azokon keresztül vizsgálat tárgyává tegyünk a bírói gyakorlatban kialakult véleménykülönbségeket.

A Kúria jogegységet biztosító határozatai közül számos érdemes a vizsgálatra, e cikk azonban egy specifikus esetet elemez. A 2/2022. JEH számú jogegységi határozat (Jpe.III.60.011/2022/15., a továbbiakban: jogegységi határozat) a genetikai, teratológiai ártalom következtében egészségkárosodottan született gyermek esetében az egészségügyi szolgáltató kártérítési felelősségének fennállása miatt kártérítésként fizetendő felnevelési költségről szóló jogértelmezési vitát rendezte.⁵ A határozat nemcsak jogdogmatikai kérdéseket tárgyal, hanem olyan álláspontokat is érint, amelyek túlmutatnak a jogdogmatikán, mint például a kérdés, hogy értelmezhető-e az emberi élet kárként, vagy ez olyan érték, amelynek kárként való értelmezése kizárt.⁶ A határozat továbbá azért is alkalmas vizsgálatra, mert tartalmaz két, a többségi határozattól eltérő álláspontot is.

Jelen cikk tehát a fenti határozat elemzésén keresztül vizsgálja a feltevéseit. Részletesen kifejti a munka alapjául szolgáló hipotézist, majd felvázolja az alkalmazott módszert, ezt követik az esetelemzés, a határozatban szereplő jogi érvek és azok elméleti hátterének feltárása, majd a levont következtetések.

1. Hipotézis

A jog mint a tudományos vizsgálat tárgya, több szinten – többretegűen – is megközelíthető, például a jogdogmatikai kutatás számos jogi probléma megoldásához

³ DWORKIN, Ronald: "Hard Cases." *Harvard Law Review*, 1975/6, 1057–1109. <https://doi.org/10.2307/1340249>.

⁴ Pontosán ilyen véleménykülönbség az is, amelyet a vizsgált jogegységi határozat rendez.

⁵ 2/2022. Jogegységi határozat (Jpe.III.60.011/2022/15., a továbbiakban: 2/2022. JEH).

⁶ Lásd 2/2022. JEH [44] bekezdés.

elengedhetetlen, ugyanakkor szintén vizsgálatra méltók a jogelméleti kérdések, amelyek a jog természetére, mibenlétére, funkciójára irányulnak. Az utóbbi kategória nem csupán elvont, elméleti jelentőségű kérdés, az arra adott válasznak gyakorlati vonatkozásai vannak, hiszen másképpen érvel és értelmez jogszabályokat két olyan jogalkalmazó, akik egymástól eltérő felfogást vallanak magukénak fontos dogmatikai, elméleti tárgykörökben, vagy olyan kardinális kérdésekben, mint a jog fogalma vagy a jog célja. A jogtudomány több évezredes története során számos versengő elmélet és elméleti irányzat igyekezett választ adni ezekre a kérdésekre.

A jogalkalmazók eltérő dogmatikai, elméleti álláspontok alapján pedig eltérő véleményre jutottak a helyes jogalkalmazás, jogértelmezés, ítélkezés vonatkozásában. Tehát a véleménykülönbség az elméleti alapok vonatkozásában eltérő ítélkezési megfontoláshoz vezethet. Valószínűtlen, hogy a jogalkalmazóban pályafutása során ne körvonalazódna egy kép a jog mibenlétéről vagy annak céljáról, és okkal feltételezhető, hogy e megfontolás hatással van a jogértelmezésére, gyakorlati munkájára.

A gyakorlatban tehát azt tapasztalhatjuk, hogy vannak egymással ütköző, de egyaránt igazolható, átgondolt vélemények egyes jogi kérdésekben.

2. A kutatási módszer

A jogtudományi kutatás módszertanát illetően a kutató előtt választás áll, döntenie kell a hagyományos jogdogmatikai módszer, illetve a társadalomtudományoktól kölcsönzött módszerek alkalmazása közt.⁷ E cikk átveszi a kvalitatív esetelemzés módszerének egyes aspektusait, ugyanakkor a határozat indokolásában megjelenő érveket vizsgálva dogmatikai vonatkozásokra is kitér.⁸ A jogalkalmazás elvi hátterének feltárására ugyanis a kvalitatív és nem a kvantitatív módszerek lehetnek alkalmasak, tekintve, hogy az adott típusba tartozó jogi érvek számának vizsgálata figyelmen kívül hagyja az érvek súlyát, azaz az érv szerepét abban, hogy a jogalkalmazó az adott döntésre jusson.⁹

E cikk a döntés indokolásában megjelenő érveket vizsgálja, figyelemmel arra, hogy visszavezethetőek-e azok valamely jogelméleti paradigmára. Tehát jelen tanulmány esetében az érvek vagy indokok szerepe a kérdés. Illetve, hogy a döntés indokolásában és az eltérő véleményekben megjelenő, egymással ellentétes érveléseknek milyen elméleti hátterük lehet.

A módszer korlátja – a kvalitatív esetelemzés módszerének általános korlátjain túl – hogy csupán azok az érvek és indokok válnak a vizsgálat tárgyává, amelyek

⁷ BÓDIG Mátyás: A jogtudomány módszertani karaktere és a dogmatikai tudomány eszméje. In: Bódig Mátyás–Zöldi Zsolt (szerk.): *A jogtudomány helye, szerepe és haszna; tudomány módszertani és tudományelméleti írások*. MTA TK Jogtudományi Intézet – Opten, Budapest, 2016, 86–110.

⁸ PÁL Gábor: Kvalitatív esetelemzés és diskurzuselemzés. In: Jakab András–Sebők Miklós (szerk.): *Empirikus jogi kutatások: Paradigmák, módszertan, alkalmazási területek*. Osiris – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2020, 462.

⁹ Hasonló módszertanú kutatást végez például: AVBELJ, Matej–ŠUŠTERŠIČ, Janez: Conceptual Framework and Empirical Methodology for Measuring Multidimensional Judicial Ideology. *Law, Economics and Social Issues Review*, 2019/2, 129–159.

a döntés indokolásában megjelennek, annak ellenére, hogy – mint arra a jogi realizmus képviselői rámutatnak – nem minden indokot fogalmaz meg a bíró explicit módon az indokolásban.¹⁰

A teljesség kedvéért érdemes megemlíteni, hogy a jogtudomány a jogelmélet és jogdogmatika fogalmát nem teljesen egységesen használja, tekintve, hogy a jogelméleti kutatás (ami tág értelemben vett jogdogmatikai kutatás) eltér a (szűkebb értelemben vett) jogdogmatikai kutatástól, mivel előbbi esetében a jogrendszer működésének leírása a cél, míg utóbbi célja a jogi döntések indokolásában való megjelenés és ez által a gyakorlat alakítása vagy egyszerűsítése.¹¹ Ez a kutatás nem kívánja alakítani a gyakorlatot, nem kíván iránymutatást adni arról, hogy hogyan kellett volna a vizsgált esetben dönteni.

3. A vizsgált határozat központi vitás kérdése és annak elméleti háttere

A genetikai, teratológiai ártalom következtében egészségkárosodottan született gyermek esetében az egészségügyi szolgáltató kártérítési felelősségének fennállása miatt kártérítésként fizetendő felnevelési költségről szóló jogegységi határozatot a Kúria Jogegységi Panasz Tanácsa, a Kúria Polgári Kollégiumának kúriai bíró tagjaival kiegészülve, 2022. július 4. napján hozta. A határozat a rendelkező rész, valamint az azt alátámasztó indokoláson kívül két, a többségi határozattól eltérő álláspontot is tartalmaz. A határozatot a Kúria az egyik polgári tanácsának az előzetes döntéshozatali indítványa alapján indult jogegységi eljárásban hozta meg.

A cikk e részében előbb felvázolom azt a jogi problémát, amiben a Kúriának döntenie kellett, majd a határozatban fellelhető jogi érveket veszem számba.

A jogegységi határozat értelmezéséhez szükséges elhatárolni egymástól három fogalmat, amelyek a *wrongful life* (károsodott élet),¹² a *wrongful conception/pregnancy* (nem kívánt fogamzás)¹³ és a *wrongful birth* (nem kívánt születés).¹⁴ Az első, a *wrongful life* esetében az egészségkárosodott gyermek, az egészség-

¹⁰ A jogi realizmus több szerzője is amellet érvel, hogy az indokolásban megjelenő érvek mindössze a már meghozott döntés utólagos igazolására szolgálnak, nem tükrözik azt a kognitív folyamatot, amely eredményeképp a döntéshozó a rendelkező részben foglaltak szerint döntött. Gyakran a valós okok nem is tudatosulnak a döntéshozóban. Lásd HOLMES, Oliver Wendell: A jog ösvénye. *Jogelméleti Szemle*, 2010/4. és HOLMES, Oliver Wendell: *The Common Law*. Boston Little, Brown and Company, 1923; POUND, Roscoe: Mechanical Jurisprudence. *Columbia Law Review*, 1908/8, 605–623.; POUND, Roscoe: The Theory of Judicial Decision I. The Materials of Judicial Decision. *Harvard Law Review*, 1923/6, 940–662.

¹¹ SZABÓ Miklós–JAKAB András: A jogdogmatikai kutatás módszertani karaktere. In: Jakab András–Menyhárd Attila (szerk.): *A jog tudománya*. HVG-ORAC, Budapest, 2015, 51., 61.

¹² SCHUSTER, W. Ryan: Rights Gone Wrong: Case Against Wrongful Life. *William & Mary Law Review*, 2016/6, 2329–2368. és POLLARD, D. A.: Wrongful Analysis in Wrongful Life Jurisprudence. *Alabama Law Review*, 2004/2, 327–374.

¹³ AUCKLAND, Cressida–GOOLD, Imogen: Claiming in Contract for Wrongful Conception. *Law Quarterly Review*, 2020/1, és HOYANO, Laura CH.: Misconceptions About Wrongful Conception. *The Modern Law Review*, 2002/6, 883–906.

¹⁴ YAKREN, Sofia: Wrongful Birth Claims and the Paradox of Parenting a Child with a Disability. *Fordham Law Review*, 2018/2, 583. és WHITNEY, Daniel W.–ROSENBAUM, Kenneth N.: Recovery of Damages for Wrongful Birth. *Journal of Legal Medicine*, 2011/2, 167–204., valamint a magyar szakirodalomban PRIBULA László:

károsodása okán támaszthat igényt az egészségügyi szolgáltatóval szemben. A második esetben – *wrongful conception/pregnancy* – a szülők élhetnek a keresetindítás lehetőségével, mivel nem kívánt gyermekük született az egészségügyi szolgáltatónak felróható okból, ez esetben tehát a szülőknek nem állt szándékukban az, hogy gyermekük szülessen. A harmadik esetben – *wrongful birth* – a gyermek szülei tudatosan gyermeket vállalnak, gyermek születését kívánják, azonban az egészségügyi szolgáltató mulasztása folytán nem szereznek tudomást arról, hogy a magzat egészségkárosodott, így elesnek a döntés lehetőségétől, hogy elvetetik-e a magzatot, vagy vállalják az egészségkárosodott gyermek felnevelését. Ez esetben a kártérítést kérő szülők álláspontja az, hogy amennyiben értesülnek az egészségkárosodásról, a gyermeket nem vállalják.

Jelen határozat a harmadik esetet – a *wrongful birth* esetét – tárgyalja. E kérdéskörben pedig a kártérítés mértékének megállapítása tekintetében áll fenn olyan véleménykülönbség a bírói gyakorlatban, amely okot adott a jogegységi eljárás lefolytatására. A felvetett kérdés az, hogy a kártérítés mértékének megállapításakor mi legyen az a viszonyítási helyzet, amihez képest a szülők hátrányosabb helyzetbe kerültek.

A bírói gyakorlat egyik ága, amelyet a Kúria Pfv.III.20.069/2015/3. számú (EBH2015.P.11. számon is megjelent), a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozata (a továbbiakban: EBH) fogalmazott meg, úgy érvelt, hogy az a jog, amelyet az egészségügyi szolgáltató a tájékoztatás elmulasztásával – tehát azzal, hogy nem tájékoztatta a szülőket, hogy gyermekük csak egészségkárosodottan születhet meg – megsértett, az nem más, mint az önrendelkezési jog.¹⁵ Azaz a döntés joga arról, hogy vállalják-e a szülők az egészségkárosodott gyermeket. Az egészségkárosodást az alperes nem okozta, és azt elhárítani sem állt hatalmában. E mulasztással okozati összefüggésben áll a gyermek születése, hiszen, ha a szülők dönthettek volna az egészségkárosodásról tudva, akkor ez nem következik be, a gyermek nem születik meg. A gyermek születésének következménye pedig az, hogy a szülőket terheli a gyermek felnevelési költsége. E felnevelési költség alatt pedig a felnevelés teljes költsége értendő, nem csupán az a többletköltség, amely egy egészségkárosodott gyermek felnevelésénél jelentkezik, egy egészséges gyermeknél pedig nem jelentkezne.

Ezzel szemben a Kúria, Bírósági Határozatok Gyűjteményében szintén közzétett, Pfv.III.20.800/2013/7. számú határozata eltérő véleményt fogalmazott meg. E határozat kiemelte, hogy „*az emberi élet nem tekinthető kárnak*”.¹⁶ A határozat kifejtette, hogy viszonyítási alapként azt az állapotot kell figyelembe venni, hogy a szülők – egészséges – gyermeket kívántak vállalni. Azonban egészségkárosodott gyermekük született, akinek a felnevelése többletköltségekkel jár. A kártérítés összege tehát e többletköltségekhez kell hogy igazodjon, és nem a felnevelés teljes költségéhez.

A határozatban tárgyalt alapprobléma tisztázása után röviden vázolom a határozat felépítését, illetve az abban megjelenő álláspontokat. A rendelkező részt követően

A fogyatékossgal született gyermek felnevelési költségei – egy szakmai vita lezárása. *MED. et JUR.* 2023/1, 10–16.

¹⁵ Kúria Pfv.III.20.069/2015/3. (EBH2015.P.11.)

¹⁶ Kúria Pfv.III.20.800/2013/7.

a határozat indokolása utal arra, hogy a Kúria előzetes döntéshozatali indítvány alapján indult jogegységi eljárásban tárgyalta az ügyet. Az indítványozó tanács – amely el kívánt térni az EBH-tól – azon az állásponton volt, hogy a szülők kártérítésként az egészségkárosodással kapcsolatban felmerült többfelnevelési költségre, és nem a gyermek teljes felnevelési költségére tarthatnak igényt.¹⁷ A legfőbb ügyész, valamint az alperes osztotta a fenti álláspontot.¹⁸

Ezzel szemben a felperesek az EBH-val egyező véleményen voltak, az ettől való eltérést nem tartották indokoltnak.¹⁹ A határozat 14. bekezdésétől a 37. bekezdéséig – az indítványozó tanácséval azonos – többségi álláspontot alátámasztó érvelés található, míg a 40. bekezdéstől a 66. bekezdésig tartó részben a többségitől eltérő, az EBH-tól való eltéréssel egyet nem értő vélemény olvasható. Végül, a második többségi határozattól eltérő álláspontot tartalmazza a határozat utolsó hat bekezdése, amely szerint dogmatikailag csupán két álláspont támasztható alá: vagy a teljes felnevelési költség vonatkozásában terheli felelősség az alperest, vagy egyáltalán nincs kártérítési kötelezettsége.²⁰

4. Az érvek vizsgálata és kategorizálása

4.1. A kúriai határozat indokolásának érvei

A Kúria a kártérítés feltételeinek vizsgálata során röviden megállapítja azok fennálltát – amely tekintetben nincs is vita a felek közt.²¹ A kár fogalmával kapcsolatban rögzíti, hogy egyrészt annak a jogellenes magatartással okozati összefüggésben kell állnia, másrészt mértéke mindig viszonyítással állapítható meg: *„A kár megállapítása mindig viszonyítás: kell, hogy legyen a sérelmezett magatartást megelőzően egy sértetlen vagy mindenképpen előnyösebb állapot, vagy legalábbis annak megvalósítható lehetősége”*²² között.

A Kúria határozatában az Alaptörvény II. cikkére, valamint az élethez való jogot értelmező és alkalmazó Alkotmánybírósági gyakorlatra is hivatkozik.²³ Ezen határozatokban kifejtett alkotmányos elvekből következtet arra a Kúria, hogy az 1/2008. PJE határozatban foglalt elv fenntartandó, amely szerint az egészségkárosodott gyermek esetében a „nemlét” előnyösebb állapotként való értelmezése *„Magyarország alkotmányos rendjébe ütközne, és nem állna összhangban az Alaptörvény idézett rendelkezéseivel, illetve az Alkotmánybíróság hivatkozott határozataival”*.²⁴

¹⁷ 2/2022. JEH [9] bekezdés.

¹⁸ Lásd 2/2022. JEH [10] és [13] bekezdés.

¹⁹ Lásd 2/2022. JEH [12] bekezdés.

²⁰ Lásd 2/2022. JEH [68]–[73] bekezdés.

²¹ Lásd jogegységi határozat [20] bekezdés: *„A szülőknek a fogyatékosan megszületett gyermek léte miatt megnehezült élete jelenti polgári jogi értelemben azt a – vagyoni és nem vagyoni – kárt, amely – pénzben kifejezve – az orvosi mulasztás folytán az egészségügyi intézményre áthárítható.”*

²² Lásd jogegységi határozat [21] bekezdés.

²³ Lásd (23/1990. (X. 31.) AB határozat; 24/2014. (VII. 22.) AB határozat; 32/2021. (XII. 20.) AB határozat; 64/1991. (XII. 17.) AB határozat; 21/2013. (VII. 19.) AB határozat; 3296/2021. (VII. 22.) AB határozat; 3193/2022. (IV. 29.) AB határozat); 2/2022. JEH [27] bekezdés.

²⁴ 2/2022. JEH [28] bekezdés.

Ezt követően rögzíti a Kúria, hogy az egységes bírói gyakorlat szerint: „*az egészséges gyermek megszületése jogi értelemben kárnak nem minősíthető*”, tehát a *wrongful conception/pregnancy* kategóriába tartozó igényeket nem ismeri el a gyakorlat.²⁵

A Kúria ezt követően tér a kár viszonyítási alapjának problémájára, amely kapcsán kulcskérdés, hogy mi a kárt megelőző előnyösebb állapot. A határozat 31. bekezdésében foglalt mondatot érdemes szó szerint idézni, hiszen az eltérő álláspontok ezt a részt különösen vitatják: „*Az adott esetben a kárt megelőző állapot a család életében az volt, hogy a szülők gyermeket terveztek, és nyilvánvalóan egészséges gyermek megszületését várták, ehhez képest egészségkárosodással született meg a tervezett (vállalt) gyermekük.*”²⁶ (Ezzel szemben az első eltérő álláspont azt a kritikát fogalmazta meg, hogy a károkozó magatartástól függetlenül nem volt rá lehetőség, hogy a gyermek egészségesen szülessen meg.) A Kúria azért vetette el az EBH-ban megfogalmazott álláspontot, mert az a fenti értelmezéssel szemben a gyermek nemlétét tekinti előnyösebb álláspontnak, míg a határozat megismétli, hogy az emberi élet – akár egészséges, akár fogyatékos – sem a gyermek, sem a szülők vonatkozásában nem tekinthető polgári értelemben vett kárnak.²⁷

A Kúria érvelésének bemutatása után felvetődik a kérdés, hogy hogyan kategorizálhatnánk a fenti érvelést. Lényegében a határozat előbb az Alaptörvény és annak értelmezése során kialakult gyakorlat vizsgálatával feltár egy általános jogelvet – amely szerint „*a gyermek léte semmilyen körülmények között nem tekinthető kárnak*”²⁸ –, és ezen elvet vizsgálja az eset vonatkozásában.

A tárgyalt ügyben, mint a kártérítési ügyek mindegyikében, felmerült az okozati összefüggés kérdése, bár ezt elsősorban az első eltérő álláspont részletezte. Az okozati összefüggés a károkozó magatartása és a kár között a kártérítés jogszabályban tételesen megfogalmazott követelménye. Az első eltérő álláspont – mint azt a későbbiekben bővebben kifejtem – hangsúlyozta azt a kérdést, hogy az okozati összefüggés a tájékoztatás elmaradása és az egészségkárosodás vagy az egészségkárosodottan születés közt áll-e fenn.²⁹ Azonban a Kúria határozatában elveti az okozati összefüggés vonatkozásában felmerült aggályokat a feltárt – tételes jogszabályba nem foglalt – általános jogelv érvényesülése érdekében. A határozat kétséget kizáróan túllép a tételes jogszabályok nyelvtani értelmezésén, a jogszabályok mögött meghúzódó elveket felkutató, és azok érvényesülését szem előtt tartó jogalkalmazásával.

Az érvelésben megjelenik az alkotmánykonform értelmezés számos eleme, tekintettel arra, hogy az nemcsak az Alaptörvény szövegére, de az Alkotmánybíróságnak az élethez való joggal kapcsolatos határozataira is hivatkozik. A Kúria érvelését aligha lehet természetjogi érvelésnek tekinteni, ugyanakkor nem lehet szem elől

²⁵ 2/2022. JEH [29] bekezdés, amelyben hivatkozik a Kúria a Legfelsőbb Bíróság Pf.III.26.339/2001. számú határozatára (megjelent EBH2003.941. számon).

²⁶ Lásd 2/2022. JEH [31] bekezdés.

²⁷ Lásd 2/2022. JEH [33] és [35] bekezdések, ahol igen tömören így fogalmaz a határozat: „*Ha a bíróság a kártérítést nem szűkíti le a többletkiadásokra, az ellentétben áll azzal az általános jogelvvvel, hogy a gyermek léte semmilyen körülmények között nem tekinthető kárnak.*”

²⁸ Lásd 2/2022. JEH [35] bekezdés.

²⁹ Jelen esetben az egészségkárosodás nem áll okozati összefüggésben a tájékoztatás elmulasztásával.

téveszteni azt sem, hogy a magzati élet értékét hangsúlyozó részletek olyan erkölcsi tartalmat hordoznak, amely meghatározza az érvelés egészének irányát.

4.2. Az első eltérő álláspont érvei

Mint azt korábban is leírtam, a viszonyítási alap mibenlétének kérdése az, amely vonatkozásában megoszlott a határozatot hozó bírák véleménye. A határozat indokolásával szemben az első eltérő vélemény nem tulajdonít jelentőséget annak, hogy a szülőknek szándékában állt-e a gyermekvállalás. Tehát a jogvita vonatkozásában releváns logikai folyamat első elemeként nem az tekintendő, hogy a szülők gyermeket kívántak vállalni, hanem az, hogy a szülők a terhesség során nem kaptak meg egy olyan tájékoztatást, amely alapján dönthettek volna a terhesség megszakításáról, mivel annak jogi feltételei fennálltak.³⁰

Az eltérő vélemény rámutat, hogy a szülők döntése a konkrét megfogant magzat vállalása kapcsán maradt el, így nem az vizsgálendő, hogy a szülők kívántak-e gyermeket vállalni: „A szülők azt a megghiúsított akaratukat nyilvánítják ki, hogy ők nem kívánták volna ezt a gyermeket (nem egy gyermeket) felnevelni, nem kívánták vállalni ennek a gyermeknek a felnevelésével járó költségeket, most azonban, az egészségügyi szolgáltató mulasztása folytán mégis erre kényszerülnek.”³¹ Az egészségügyi szolgáltató mulasztásának következménye – az okozati láncban a következő láncszem – pedig nem a gyermek egészségügyi károsodása, hanem a szülők döntési lehetőségének elvesztése arra, hogy az egészségkárosodott magzatot vállalják-e.

Az eltérő vélemény a fenti érvelés után rámutat azokra a pontokra, amely miatt nem tud egyetérteni a többségi állásponttal. A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvényben biztosított jog, az, hogy a törvényben szabályozott esetekben – amelyek jelen esetben fennálltak – a terhes nő a terhesség művi úton történő megszakítása mellett döntsön. E jog megtagadásához nem fűzne a jogrend hátrányos jogkövetkezményt, ha a többségi vélemény szerint értelmezzük a jogszabályokat.³² Az eltérő vélemény nem vitatja, hogy az emberi élet alkotmányos érték, így nem tekinthető kárnak, ugyanakkor a magzati élet kioltása melletti döntés – az adott feltételek fennállása esetén – a terhes nő joga.

Az indokolás fővonala és az első eltérő vélemény az 1/2008-as PJE értelmezésében is eltérő álláspontra jut, ugyanis utóbbi arra mutat rá, hogy e határozatból nem lehet arra következtetni, hogy a szülők teljes felnevelési költséget fedező kártérítésre ne lennének jogosultak. Ennek az érvelésnek az alapja, hogy: „*egyazon jogellenes magatartás nem szükségképpen vált ki azonos jogkövetkezményeket különböző személyekkel szemben*”.³³

³⁰ A 2/2022. JEH [42] bekezdése utal e helyzetben a szülők sérült, családtervezési jogára, illetve egy esetleges korábbi családtervezéshez képest „újratervezési” jogára.

³¹ Lásd 2/2022. JEH [43] bekezdés.

³² Lásd 2/2022. JEH [44] bekezdés. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, különösen a második eltérő véleményre tekintettel, hogy a többségi vélemény is fűz hátrányos jogkövetkezményt a döntési lehetőségtől való megfosztáshoz, csupán a kártérítés mértéke más.

³³ Lásd 2/2022. JEH [45] bekezdés. E pontot az eltérő vélemény az [51] bekezdésben egy analógiára támaszkodó példával is alátámasztja.

Az eltérő vélemény szintén hivatkozik az Alkotmánybíróság gyakorlatára, amely szerint a létfenntartáshoz szükséges ellátás és az élethez való jog teljes mértékben elkülönülnek.³⁴ Továbbá maga is hivatkozik egy alapvető jogelvre – bár az messze nem olyan absztrakt, mint az indokolásban korábban hivatkozott –, amely szerint: „*mindenki viseli magatartásának következményeit*”.³⁵ Az 57–65. bekezdésben, az összehasonlító jog módszerét alkalmazva, hosszan kitekint más európai országok gyakorlatára.

Az első eltérő vélemény érvelésének egyik kiindulópontja a kártérítés fontos dogmatikai eleme, az okozati összefüggés („*a többletköltségeknek nincs egy, az alapköltségektől elkülönülő önálló kár-oka*”),³⁶ valamint a viszonyítási alap vonatkozásában az az alapvetés, hogy a gyermek egészséges születésére az alperes magatartásától függetlenül nem volt lehetőség. Azonban érvelése során nem szorítkozik a tételes jog értelmének feltárására vagy dogmatikai érvelésre. Különösen az összehasonlító jog elemzése távol áll a formalista érvelés kívánalmaitól.

4.3. A második eltérő álláspont érvei

A második eltérő álláspont mind terjedelmében – mindössze hat bekezdésből áll –, mind konklúziójában eltér az előbbi két állásponttól. Elkülönítve a lét és lét költsége fogalmakat – a dogmatikai érveléstől felvállaltan el nem távolodva –, az okozati összefüggésre hivatkozva úgy érvel, hogy két lehetséges álláspont indokolható. Vagy az anya önrendelkezési joga, és mindkét szülő családtervezési joga sérült a tájékoztatás hiánya miatt, és ezzel összefüggésben a felnevelés teljes költsége merült fel kárként a szülők oldalán; vagy figyelembe vesszük azt, hogy a szülők „*szülői felügyeleti jogukat nem szüntették meg az örökbefogadáshoz való hozzájárulással*”, és ez az a magatartás, amellyel a kárak okozati összefüggésben áll.³⁷

A fenti érvelés tehát nem ad egy jogi választ a kérdésre. Ez emlékeztethet Hart nyitott szövedék elméletére, amely szerint egyes nehéz esetekben jogi, dogmatikai gondolkodás nem eredményez egy helyes választ, hanem választás elé állítja a bírót, akinek döntenie kell több alternatíva közül, amelyek egyaránt megalapozottak. Ilyen helyzetben a döntés nem jogi jellegű, hanem csupán a jogalkalmazó diszkrecionális, bölcs választása.³⁸

³⁴ Lásd 2/2022. JEH [52] bekezdés.

³⁵ Lásd 2/2022. JEH [53] bekezdés.

³⁶ Lásd 2/2022. JEH [55] bekezdés.

³⁷ Lásd 2/2022. JEH [72] bekezdés.

³⁸ Megjegyzendő, hogy ezen eltérő álláspont által kínált két, dogmatikailag egyaránt igazolható alternatíva közül a második, amely szerint a kár oka az, hogy a szülők nem hagyják el gyermeküket, aligha felel meg annak a sztenderdnek, amely elé Hart kívánja állítani a jogalkalmazót. Ez a pusztán dogmatikai álláspont egy meglehetősen abszurd, életidegen következtetésre jut, amely szerint a szülők kárenyhítése úgy történhet, hogy megválnak a már megszületett gyermeküktől, akit adott esetben heteken, hónapokon át gondoztak, mire teljes bizonyossággal képet kapnak egészségügyi helyzetéről. Lásd: HART, H. L. A.: *The Concept of Law*. Clarendon Press, Oxford, 1961.

5. Konklúzió

A két érvelés, amelyek érdemi választ adnak a kérdésre – azaz a többségi álláspont és az első eltérő vélemény –, túllép a tételes jogszabályok nyelvtani értelmezésén. A többségi álláspontot alátámasztó érvelés – az alkotmánykonform értelmezést alkalmazva – erkölcsi töltetet is hordoz. Ezen érvelés kiemel egy jogszabályok mögött meghúzódó, erkölcsi töltetű elvi állásfoglalást, és annak érvényesülését helyezi a középpontba, míg a tételes jog dogmatikai rendszerének kevesebb figyelmet szentel.

Az első eltérő vélemény alapvetően dogmatikai (okozati viszony) alapon nyugszik, amelyet egyéb érvekkel, mint például összehasonlító jogi érvelés erősít meg. Nem vitatja nyíltan azt az erkölcsi töltetű tételt, hogy az élet kárnak nem minősülhet, hanem megkülönbözteti a felnevelés költségvonzatát és az életet. Míg a harmadik – egyértelműen az előzőektől eltérő elméleti alapokon álló (csupán dogmatikai értelmezésre támaszkodó) – érvelés nem ad érdemi választ a kérdésre.

A fentiek megerősítik a felvetett hipotézist, az eltérő elméleti álláspontok kiütköznek az indokolásokban és befolyásolják a jogi következtetéseket. Ezért érdemes folytatni azt a kutatást, amely a határozatok indokolásában megjelenő elméleti paradigmákra igyekszik fényt vetni, hiszen ez a joggyakorlat egy nem teljesen feltárt aspektusát világítja meg.

Az, hogy az elméleti véleményeltérések ilyen markáns nyomot hagynak a gyakorlatban, több kérdést is felvet. A Kúria feladata a jogegység biztosítása, ugyanakkor e véleménykülönbségek megjelenése egységes jogértelmezést biztosító határozatban pontosan e feladat nehézségére, illetve más nézőpontból annak fontosságára mutat rá.